

Guðlaug och *Gunnlaug* äro båda välkända kvinnonamn; se om dem Sö 263. Brate tolkar inskriftens första namn som Gullö, v. Friesen såsom *Gunnlaug* eller *Guðlaug*. — 21—26 **kilaua** återger ett kvinnonamn i genitiv. Det måste väl då stå för ett korrektare **kilauha**, d. v. s. *Gillaugar*. I varje fall finnas goda skäl för att antaga, att de båda kvinnonamnen 1—5 **khulu** och 21—26 **kilaua** (gen.), som avse mor och dotter, ha innehållit samma slutled. Brate tolkar **kilaua** som genitiv av Gillö. Ett sådant kvinnonamn synes dock för övrigt icke vara känt. v. Friesen återger **kilaua** med *Gillaugar* (gen.). Om kvinnonamnet *Gillaug* se Sö 205.

35—36 **uk** 'och' samordnar appositionen **totur i sin** 'sin dotter' och bisatsen **sum i ati i ulfr** 'som Ulv hade (till hustru)'. Sålunda ett språkfel av rätt vanlig typ.

sin såsom gen. sg. fem. (i stället för **sinar**) förekommer även i U 312. Märkligt nog har samma inskrift även den förkortade formen **fr** 'för'.

Inskriftens formulering är mindre vanlig: **khulu i lit kira i bro fr ant i kilaua**. Det motsvarar enligt det vanliga uttryckssättet: *G. let göra bro eftir G. Guð hialpi and hennar*. Jfr dock Ramsundsberget (Sö 101): **siripr i kiarpi i bur i posi i . . . fur i salu i hulmkirs**, U 312 **kunar i sun i farulfs i lit i kiara i mirki i fr sial i iufurfast i stiubu i sin** och U 496 **ranfastr i lit i kera i merki i þisun i fir sial ikifatar i auk i kulifs**. Var den bro har varit belägen, som åsyftas i inskriften, kan f. n. icke närmare bestämmas. Men möjligen skulle det kunna klargöras genom framtida undersökningar i terrängen.

Anm. Utom U 489 omtalas i *Ransakningarna* vid Morby tre stenar, av vilka dock ingen synes ha varit en runsten med inskrift: »Noch finnes widh samma by en Runasteen på en backakull men inthet opå skrefwen. — Item i Morby källa Dito een Steen, medh ingen Synnerligh notabel afritning, eller säyn. — Vthi skillnaden emällan Morby och Moora Ängh finnes en Steen liggjande på Snedh, om den ähr påskrifwen kan ingen weta el. relation gifwa.»

490. Olunda, Lagga sn.

Pl. 95.

Litteratur: B 204, L 578, D 2:185. J. Bureus, Fa 6 s. 150 n:r 259 (Bureus' egen uppteckning), s. 202 n:r 181 (Rhezelius), Fa 5 n:r 241, Fa 1 s. 56, Fa 10: 2 n:r 69 D; *Ransakningarna* 1667—84; J. Peringskiöld, F15:1 n:r 35, Monumenta 3, bl. 13; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 325; UFT h. 2 (1872), s. 36; E. Brate, Anteckningar 1915 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 17.

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10: 2 n:r 69 D), kopparstick (Ff 6 n:r 96); Rhezelius, teckning (F12 n:r 16); Peringskiöld, teckning (F15:1 n:r 35), träsnitt (i F15:1, Monumenta 3 och B 204); Dybeck a. a.; Brate foto 1915 (ATA).

Runstenen står invid norra sidan av landsvägen Uppsala—Östuna kyrka, mitt emot infartsvägen till Olunda. Ristningen är vänd mot NV. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindholm».

Runstenen omtalas redan av Bureus: »Vti Lagga Odzlunda gärde.» Hans teckning är daterad »1638 23 Aug. 7 ant». (d.v.s. kl. 7 på morgonen). »Då var stenen nys upprävin» (»nys» betyder här som ofta i äldre svenska »nyligen»). Fa 5: »Odzlunda». Rhezelius (Fa 6): »I andre gärdet På Olunda egor.» — *Ransakningarna*: »På Olunda Gärde ligger ett Stycke aff EHN Runasteen som berättas wara i förrige tijdher afskuten aff Juthefeigden.» Uppgiften är sannolikt missförstådd eller onöjaktigt formulerad. Meningen torde ha varit att meddela, att på Olunda gärde finns en runsten och vid sidan därav ett avslaget stycke, om vilket det berättas, att det i forna tiden under kriget mot danskarna blivit bortskjutet från stenen. Peringskiöld har på sin teckning (F15:1) gjort följande anteckning: »Lagga Sochen, Olunda gärde, står wijd Landswägen hoos dess afslagna foot.» Anteckningen återkommer, med ordagrant samma

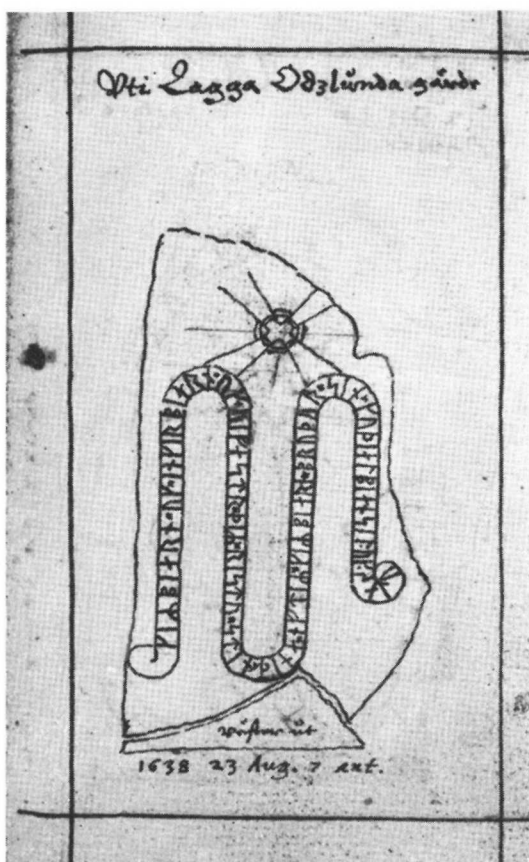

Fig. 221. U 490. Olunda, Lagga sn.
Efter teckning av Bureus.

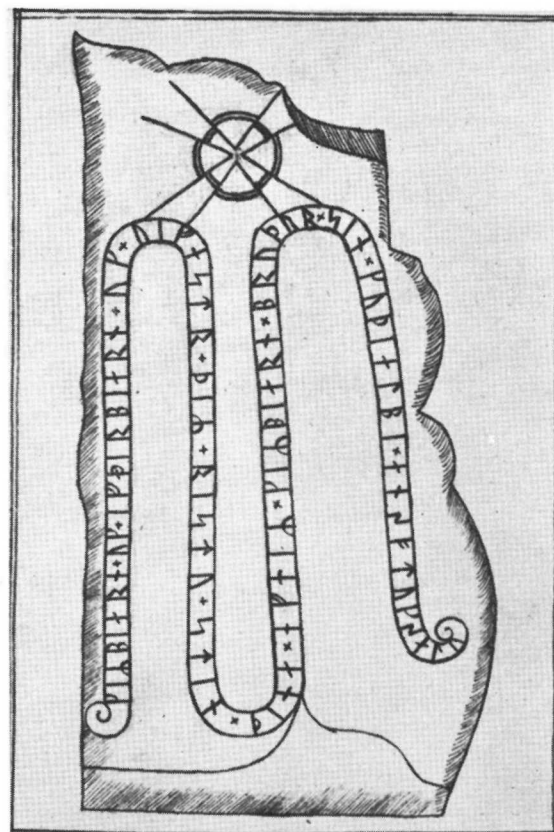

Fig. 222. U 490. Olunda, Lagga sn.
Efter teckning av Rhezelius.

lydelse, på träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* (B 204: »Ölunda gärde», L 578: »Olunda gärde»). O. Celsius har granskat inskriften »21 Jun 1727 då jag reste öfver Långåsen till Stockholm»; platsen anges som »Lagga Sn Olunda giärde Attundal.» — Dybeck: »Runstenen står lutande och sunken i en åker norr ut från Olunda invid och på norra sidan om landsvägen.» — Brate: »Runstenen låg vid mitt besök 1914 till mer än hälften nedsjunken i jorden på norra sidan av landsvägen mitt emot infartsvägen till Olunda väster om en gärdesväg, som utgör dennas fortsättning åt norr, upptogs 1915 och restes på Kgl. Vitterhets- historie- och antikvitetsakademiens bekostnad på samma ställe med foten insatt i en cementgjutning. C. 150 steg NÖ om runstenen ligger en backe med runda och rektangulära gravar och gravhögar.» Stenen står tydligen kvar på samma ställe som i början av 1600-talet, och det är intet tvivel om att detta är dess ursprungliga plats.

Ljusgrå granit. Höjd 1,88 m., bredd 0,98 m. Ristningens bredd är 0,76 m. På v. sidan begränsas stenen av en nästan rak, lodrät kant; på h. sidan är däremot kanten mycket ojämn och bildar flera avsatser, varigenom stenen blir betydligt bredare nedtill än upptill. Nedtill på h. sidan är ett tämligen stort stycke avslaget och senare fastsatt med cement och stenkitt. Redan på Peringskiölds teckning antydes genom en prickad linje, att här har funnits en spricka i stenen. Nedtill på v. sidan går ristningen ända ned till den cementplatta, vari stenen är gjuten. Stenens fotstycke är sålunda mycket obetydligt och alldeles otillräckligt som underlag för det stora och tunga stenblocket. Stenen har sannolikt i äldre tider varit högre än nu. Uppgifterna i *Ransakningarna* tyda på att ett stycke har varit avslaget. På Peringskiölds teckning ligger

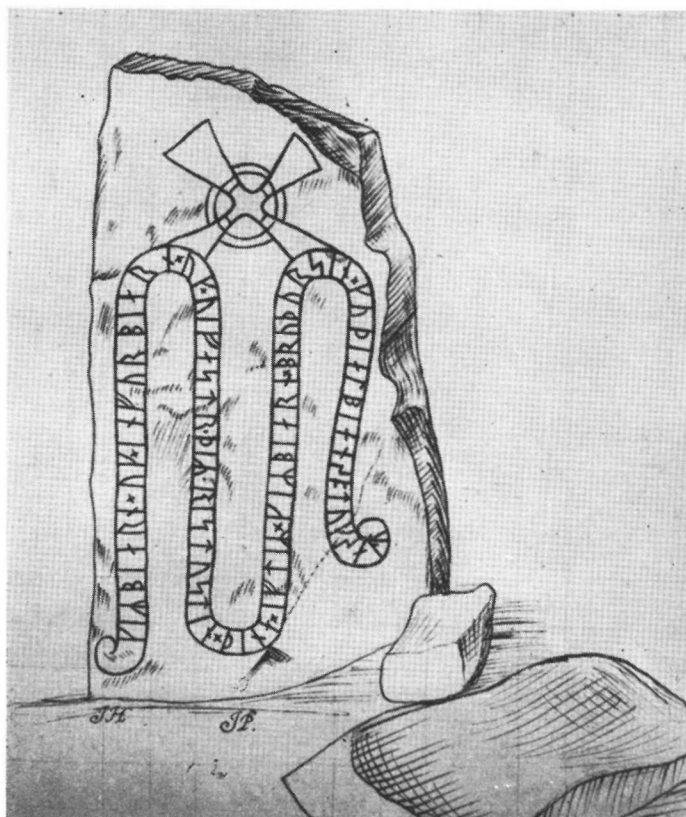

Fig. 223. U 490. Olunda, Lagga sn.
Efter teckning av Peringskiöld.

en stor sten på marken framför runstenen. Upptill synes ingenting fattas; man har svårt att tro, att ristningen här har kunnat gå högre upp än nu. Sannolikare synes då vara, att stenen blivit avbruten nedtill genom ett horisontellt brott, som lyckligtvis icke har skadat något av ristningen, men som har gjort stenens fotstycke odugligt att ensamt bära upp den ristade delen av stenen. — Ytan är knottig. Ungefär vid mitten går tvärs över stenen ett ojämna parti, med många naturliga fördjupningar. Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

kirbiarn × uk × ihfurbiarn × uk × uifastr × pir × ristu stin × pina × iftir × kirbiarn × brupur sin × kup ialbi
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75
ans ot uk salu
 80 85

Gæirbiorn ok Iofurbiorn ok Vifastr þæir ræistu stæin þenna æftir Gæirbiorn, broður sinn. Guð hialpi hans and ok salu.

»Gerbjörn och Jovurbjörn och Vifast de reste denna sten efter Gerbjörn, sin broder. Gud hjälpe hans ande och själ.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Framför 1 **k** finnes en fördjupning, som icke är huggen. 1 **k** är icke stunget; icke heller 51, 68 **k**. Icke stungna äro vidare 2, 31, 34, 40, 52 **i**. Mitt på staven i 46 **i** finnes en ojämna fördjupning, som sannolikt icke är huggen. Sk äro sneda kors, som i allmänhet äro synnerligen små. Efter 29 **r** har sk blivit en rund fördjupning, troligen därigenom att vid huggningen små flisor ha lossnat och fallit av.

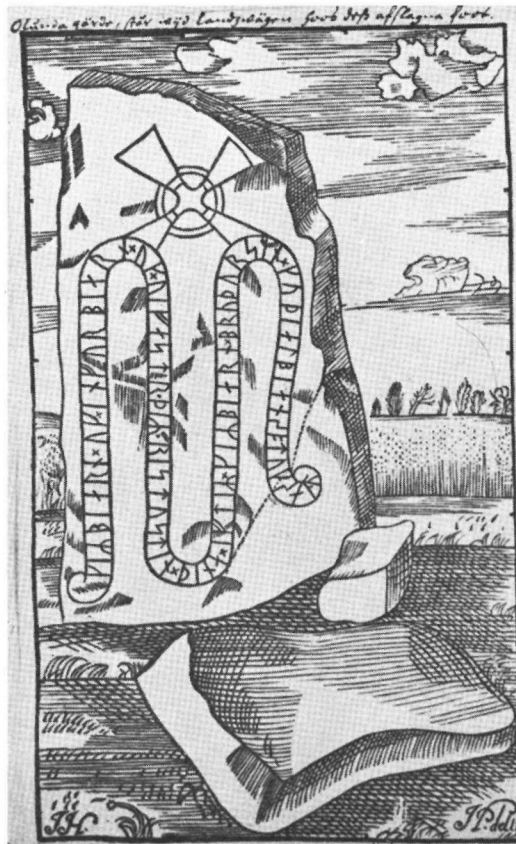

Fig. 224. U 490. Olunda, Lagga sn.
Efter B 204.

Intet sk finnas efter 37 **u**. Efter 41 **n** är det ovisst, om sk varit hugget; endast övre delen kan spåras. Intet sk finnes efter 64 **r**, 70 **p**, 75 **i**, 78 **s**, 80 **t**, 82 **k**. — Hst i 12 **h** står i en fördjupning. På v. sidan finnes ingen bst. På h. sidan finnas två korta bst som i **h**, vilka båda synas vara huggna. Runan bör därför, ehuru oregelbunden, återges som **h**. Den har i varje fall icke varit **u**. Sannolikt har ristaren avsett ett **a**, men felaktigt huggit ett **n**, vilket han sedan sökt rätta. Bst:s nedre del i 19 **r** är borta. I 30 **p** saknas bst:s övre del. 79 **o** har bst endast t. h.; de äro korta och uppåtriktade.

Bureus (Fa 6 och Fa 10: 2): 11—15 **inkir**, 46 **e**, 79—80 **il**. Kopparsticket har flera fel: 53 **r**, 60 **u**, 73 **r**. — Rhezelius (Fa 6 och Fl 2): 11—15 **ifapir**, 46 **e**, 79—80 **ot**. — Peringskiöld (Fl 5: 1): 11—15 **infur**, 46 **i**, 79—80 **ot**. — Celsius: 11—15 **iufur**, 46 **e**, 79—80 **ot**. — Dybeck: **infur**, 46 **i**, 79—80 **ot**. — Brate: 11—15 **infur**, 46 **e** (»pricken i **e** otvivelaktig: ett kort streck, som lutar åt vänster»), 79—80 **ot**. (I *Svenska runristare* anger Brate, förmodligen på grund av förbiseende, inskriftens andra namn som **iufurbiarn**.)

Stenen är rest över Gerbjörn av tre män, som kalla honom »sin broder». Egendomligt är, att en av dessa också heter Gerbjörn. Att bröder ha burit samma namn, är givetvis ovanligt men icke alldeles enastående. Flera exempel finnas såväl i Landnámabók som i andra isländska källor; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 9 not 1. Ytterligare ett exempel i uppländska inskrifter synes föreligga i L 116 Västerby, Läby sn.

Om namnet *Gæirbiörn* se Sö 213; till de där anförda fem beläggen i uppländska inskrifter kommer ytterligare den nyfunna U 154. 11—20 **ihfurbiarn** (eller **infurbiarn**) är, såsom nämnt, fel-

ristning för *iafurbiarn*. Namnet synes icke vara känt från någon annan inskrift, ej heller från medeltida urkunder; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 107. Om namnet *Vifastr* se Sö 282 och E. Wessén a. a. s. 101.

Ristningen är omsorgsfullt utförd. Inskriften är inlagd i en enkel sammanhängande slinga, som går i två varv upp och ned över ristningsytan. I ändarna är slingan upprullad i enkla spiraler, utan någon djuornamentik (jfr B 267, L 312 Bro kyrka). Slingans längd är noggrant beräknad efter inskriften, och avståndet mellan runorna är likformigt. Runstenen tillhör närmast den grupp, som v. Friesen kallar »ornamenterade runstenar» och som Brate vill tillskriva ristaren Gunnar. Även med avseende på runornas former och användning överensstämmer U 490 med inskrifterna av denna grupp. *o*-runan brukas som tecken för nasalerat *a* (*ot*); den ursprungliga diftongen *æi* betecknas enkelt med *i*-runan (*kirbiarn*, *pir*, *ristu*, *stin*), likaså *u* i *uk*; *h* är utelämnat i början av ord (*ialbi*, *ans*); formeln *kup ialbi ans ot uk salu* med det tautologiska uttrycket *and ok salu*.

Uptill är ristningen försedd med ett snett ställt kors. De nedre korsarmarna ha till uppgift att sammanbinda de båda slingvarven. De övre korsarmarna sluta blint, utan de förenande gränslinjer, som finnas på Peringskiölds och Dybecks teckningar. Ett kors av det närmaste samma form förekommer på de ornamenterade stenarna U 335, U 358, U 539, U 518; rätt likartade kors finnas även på U 586 och 587.

491. Årby, Lagga sn.

Pl. 96.

Litteratur: B 200, L 575, D 2:183. J. Peringskiöld, F1 5:1 n:r 27 b, Monumenta 3, bl. 12; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 131; UFT h. 2 (1872), s. 35; E. Brate, Anteckningar 1915 (ATA).

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (F1 5:1), träsnitt (i F1 5:1, Monumenta 3 och B 200); Dybeck a. a.; Brate foto 1915 (ATA).

Detta fragment av en runsten sitter inmurat på insidan av nordvästra väggen i källaren vid Årby. Det har funnits på samma plats redan i slutet av 1600-talet. J. Peringskiöld har för-

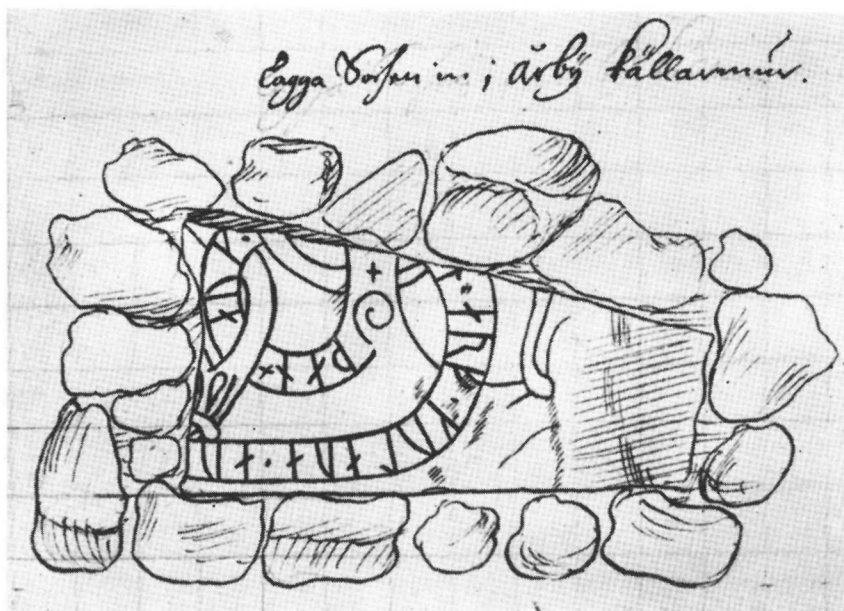

Fig. 225. U 491. Årby, Lagga sn. Efter teckning av Peringskiöld.